«Ақ жол» демократиялық партиясы төрағасының орынбасары, Орталық кеңестің төрағасы өткен сайлаудың нәтижелері және партия ішіндегі жағдай туралы ойын ортаға салады

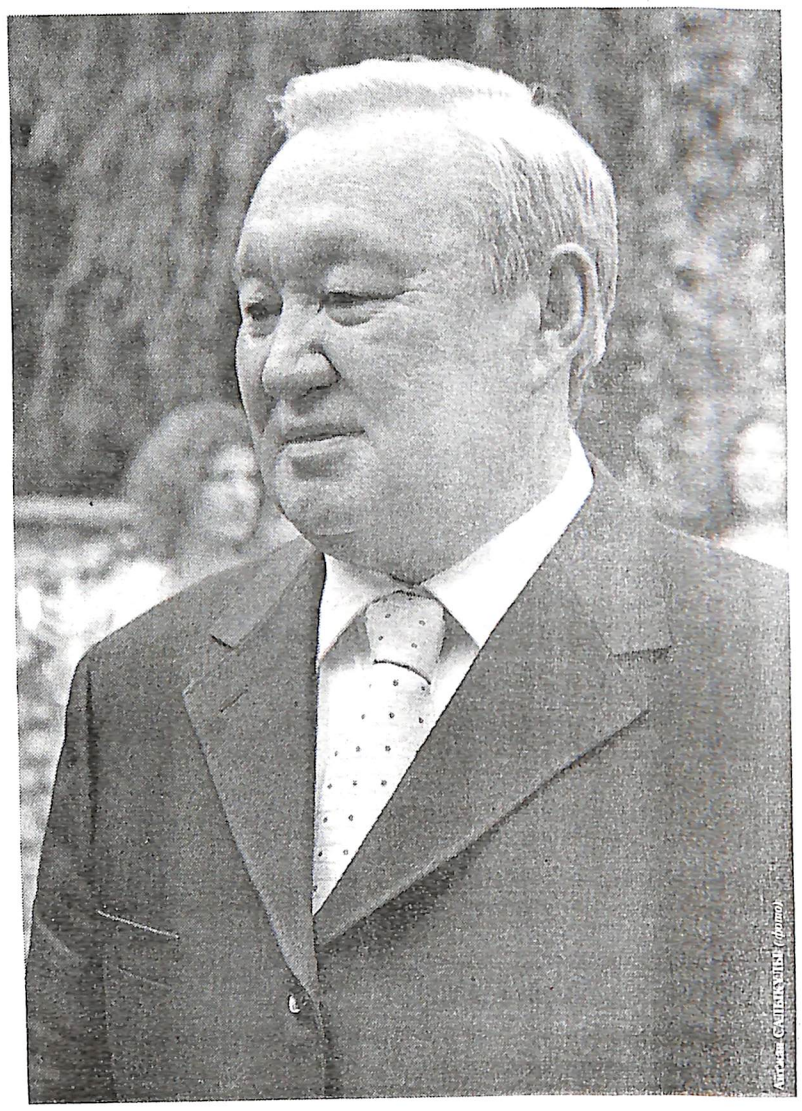

Мақсұт НӘРІКБАЕВ:

Біз жеңілгенімізді мойындауды үйренуіміз керек

– Өткен сайлау науқанының қорытындысына сіздің берген бағаңыз жеңілген партиялардың, оның ішінде «Ақ жол» партиясының жетекшілерінің қатаң мәлімдемелерінен мүлде өзгеше. Қалай болғанда да біз бұқаралық мәлімдемелердің куәгері болдық. Сіз қазір өткен сайлауға жүйелі баға беруге дайынсыз ба? Пікіріңіз осы уақыт аралығында өзгерген жоқ па?

– Сайлауға жан-жақты талдау жасау таяу болашақта атқарылатын іс. Ал қазір екі басты мәселені ашық айту керек. Өйткені ол екеуі бір-біріне қарамақайшы болып тұр.

Біріншісінде Мемлекетіміздің басшысын және ол жетекшілік ететін партияны қазақстандықтардың басым бөлігі қолдайтынын өткен сайлау көрсетті. «Нұр Отанның» жеңісі даусыз және оны ешкім теріске шығара алмайды. Сондай-ақ «Нұр Отан» партиясы елдегі басқа ірі үш партиямен бірігуі арқылы сандық жағынан ғана емес, сапалық жағынан да күшейе түсіп, сайлау алдындағы науқанды белсенді өткізгенін, сайлаудағы жеңіс сайлауға дейін қамтамасыз етілуі керектігін іс жүзінде дәлелдеді. Басты ақиқат – «Нұр Отанның» беделі толығымен және түбегейлі оның жетекшісі – ел Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың беделіне негізделген. Мұны да ешкім жоққа шығара алмайды.

Екінші мәселе – аса жағымды емес. Өткен сайлау саяси элитада «орталық аймақтар басқара алмай тұр» деген пікір қалыптастырды. Барлық деңгейдегі әкімдер өз жерінде қожайын және олар кез келген заңды бұза алады. Бұл орайда олар заңның дұрыс-бұрыстығын өз білдігі деңгейінде байыптайды. Осы жолы да олар таза болуға тиісті жерде мәселе қоздырды. «Билікке жағымпазданамыз» деп елді саяси дағдарысқа итермеледі. Мұны да айтпай кетуге болмайды. Өйткені ол заңды бұзушылардың, оларға дем берушілер мен атқарушылардың бір де біреуі жауапқа тартылмайтындығы жылма-жыл қайталанып отыр. Сондықтан да барлық деңгейдегі әкімдердің өздері қолдан жасаған мәслихаттар арқылы емес, тікелей азаматтардың дауыс беруі арқылы сайлану жүйесіне мүмкіндігінше жылдамырақ ауысқанымыз жөн.

– «Ақ жол» партиясына да Серікболсын Әбділдиннің коммунистері сияқты сайлауға байкот жариялау қажет пе еді?

– Ешқашанда! Байкот – саяси күрес тәсіліндегі мүлде әлсіз әрекет. Ал «Ақ жол» өзін конструктивті саяси күш ретінде көрсетіп келе жатқан партия. Сайлау белсенділікті арттыру қажеттігін, аймақтардағы өзіміздің ықпалымызды нығайту керектігін, сондай-ақ күшті және осал жақтарымызды бағалай алу қажеттігін көрсетіп берді.

– Сіздің оппозицияны естен тандырған 21 тамыздағы оқыс мәлімдемеңізге оралайықшы. Осыдан кейін «Ақ жолда» ресми және ресми емес деңгейде салиқалы әңгіме болған шығар деп ойлаймыз. Сіздің қазіргі ұстаныныңыз қандай? Егер қоқысты үйден шығарудан қорықпасаңыз, өз партияңыздың жағдайына баға бере кетсеңіз?

– Сайлаудағы біздің партияның нәтижесіне қатысты сұрап отырсаңыз, онда мен әділдік жағындамын, күштердің ара салмағы кімдердің пайдасында екенін көрдік. Шын мәнінде біз екінші орынды иемденеміз деп ойлаған едік. Дегенмен бұл жерде объективті және субъективті жағдайлар өз «қызметін» атқарды.

Біріншіден, біздің екі партия дәл сайлау науқанының алдында ғана бірікті, сондықтан да «Әділет» демократиялық партиясының мүмкіндіктері өз деңгейінде пайдаланылмай қалды. Өйткені біздің партияның мүшелерінің көпшілігі заңгерлер мен ғылыми-педагогикалық топтан болатын. Ал олар бұл кезде демалыста жүрді.

Екіншіден, соңғы бір жарым жылда анық сезілген «Ақ жол» партиясындағы қаржылық тапшылық оның аймақтардағы ықпалының төмендеуіне жол ашты.

Үшіншіден, басшылық, бүгіндей айтқанда, партияның Орталық сайлау штабының басшылығы науқан кезінде ұйымдастыру және тактикалық маңызды мәселелерде қателіктерге орын берді.

Төртіншіден, билік «Ақ жол» мен Жалпыұлттық социал демократиялық партия жетекшілерінің арасында түсініспеушілік бар екенін біле тұрып, олардың өзара күресуіне ықпал етті де, оппозиция күшін әлсіретті, электорат назарын басқа жаққа аударып жіберді. Өкінішке қарай, Жалпыұлттық социал демократиялық партияда бұл арандатуға сенім пайда болды. Олардың жарияланған кейбір мақалаларында Ә.Байменовтің де, менің де, Амангелді Айталының да және «Ақ жолдағы» басқа да көрнекі тұлғалардың атына сындар айтылды.

Бесіншіден, әкімшілік қысым тетігі кері бағытта қызмет етті. Бүкіл сайлау алдындағы үгіт-насихат науқанында барлық деңгейдегі әкімдер мұғалімдерді, дәрігерлерді және бюджет саласының басқа да қызметкерлерін «қол қойдырып» «Нұр Отан» партиясына дауыс беруге күштеді. Мұндай жағдайда кез келген азамат немесе сайлауға бармайды, немесе өзіне жасалған кемсітушілік пен басына төндірген қара бұлтқа орай кек алу үшін Жалпыұлттық социал демократиялық партияға дауыс береді. Сөйтіп, біздің партия белгілі бір деңгейде электоральдық вакуумда қалды. Бұларға қосарым, қазірдің өзінде бізде 7 пайыздық мөлшерді алғанымызды дәлелдейтін құжаттар қолымызда болмай тұр. Ал жекелеген өрескел заң бұзушылықтарды көрсету арқылы біз соттың қанағаттанарлық шешімін ала алмайтынымыз белгілі.

Біздің қарсыластарымыз күштірек болып шықты, біз жеңілдік. Бізге жеңілгенімізді мойындауды үйрену керек. Өзіміздің намысқорлығымыз бен ренішімізден жоғарырақ тұруға тиіспіз. Мен өзімнің мәлімдемем өз партиямның мүшелері тарапынан да, оппозиция мен билік тарапынан да белгілі бір пікір туғызатынын алдын ала білдім. Қазір мені «шпион», «жікшіл» және басқа да теңеулермен атайды. 24 тамызда «Ақ жол» партиясы Орталық кеңесі президиумының кеңейтілген мәжілісі өтті. Онда маған партиядан шығу жөнінде өтініш беруіме ұсыныс жасалғанын да жасырмаймын. Ал қазір қалай болғанда да сайлаудағы жеңілістен кейінгі ауыр жағдайды бастан кешсе де менің мәлімдемемнің мағынасын түсініп, өзімді бір ауыздан қорғап қалған партиялас достарыма алғысымды айтамын. Мен «Ақ жол» партиясының болашағы әлі алда екеніне сенемін және оның тікесінен тік тұруы үшін қолдан келгеннің бәрін жасаймын.

– Сіз сайлау туралы заңдардың бұзылғандығына нақты мысал келтіре аласыз ба?

– Әлбетте. Бізде Қарағанды облысындағы учаскелік сайлау комиссиясының төрағасы Тілеубердин дейтін біреудің дауыс жиналатын қораптарға төрт рет бюллетень салғанын түсіріп алған бейнематериал бар. Маңғыстау облысында біздің қолымызда бар сайлау нәтижесінің хаттамаларында солардың 30 пайызында Орталық сайлау комиссиясы жариялаған нәтижелердегіден артық дауыс жинағанымыз туралы да мәлімет бар. Оңтүстік Қазақстан облысы сайлау учаскелерінің бірқатары бойынша бізде екі түрлі хаттама бар. Олардағы сайлау қорытындысы бір-біріне ұқсамайды.

– Сіз келтірген заң бұзушылықтар сайлаудың жалпы нәтижесіне әсер ете алды ма?

– Мен келтірген заң бұзушылықтар жекелеген аймақтарда орын алды және ол аумақтық маңызға ғана ие. Менің ойымша, түпкілікті қорытындыға «естіп көрмеген қатысуды» (кейбір аймақтарда 90 пайыз) қамтамасыз еткен әкімдердің «социалистік жарысы» әсер етті.

– «Ақ жол» сайлау қорытындысы бойынша сотқа шағым түсіре ме?

– Әрине. Біз Қазақстан аймақтарының барлығында және 200-ден астам заң бұзушылықтың болғанын біліп отырмыз және дәлелдей аламыз. Әрине, олардың кейбірі сотқа шағымдануға негіз бола алмайды. Бірақ біздің қолымызда кінәлілерді қылмыстық жауапкершілікке тартуға дейін талап ете алатындай айтарлықтай заң бұзушылықты дәлелдейтін де айғақтар бар.

– Болашақ Мәжіліске қандай баға бересіз?

– Мемлекет және құқық теориясында ұстамдылық және арасалмақ жүйесі дейтін ұғым бар. 18 тамыздан кейін бұл түзілім бұзылды. Бүгін билік өзінөзі тұйыққа тіреді. Өйткені заң шығару билігі «Нұр Отан» партиясының мүшелерінен тұрады. Премьер-министрден ауылдық жердегі әкімдіктерге дейінгі атқарушы билікті «Нұр Отан» партиясы жасақтайды. Мұның салдары өзінің соңынан экономиканы да жетелейтін терең саяси дағдарысқа соқтыруы мүмкін.

Сондықтан да мемлекеттік басқару жүйесіндегі «бірпартиялылықтың» қалыпты салмағын жасаудың тетігі жайлы бүгін ойласу керек. Бұл қоғамдық құрылым бола ма, әлде басқа бола ма, оны уақыт көрсетер. Дегенмен саяси партияларды мемлекеттік қаржыландыру мәселесін ойдағыдай шешу, Парламент Мәжілісінің тек бір партия өкілдерінен құрылуын болдырмайтындай құқықтық тетік жасау қажет. Әрі-берідесін атқарушы билік органдарына тек байыпты ғана емес, сондай-ақ радикалды оппозиция өкілдерін де қатыстыру,

Парламентте саяси партиялардың бақылаушылар корпусын құру, оларға белгілі бір өкілдіктер беру жағына да қадам жасау қажет.

– Сіз сайлау алдындағы сөздеріңізде Президенттің досы ретінде оған тек қана ақиқатты ашық айтатыныңыз жайлы мәлімдеп едіңіз...

– Шын мәнінде мен Мемлекет Басшысына хат жаздым. Онда тек бұзылған заңдар туралы ғана баяндап қойған жоқпын, бұл заң бұзушылықтарға кінәлі мемлекеттік қызметкерлердің нақты есімдерін атап, олардың істеген істерін дәлелдеп жаздым.

– Қандай нәтиже күтесіз?

– Ол енді Президенттің өз шаруасы.

Әңгімелескен
Айбек САРМАНОВ